

РЕСПУБЛИКАМИЗ ТАЪЛИМ ХИЗМАТЛАРИ БОЗОРИДА ОЛИЙ ТАЪЛИМ МУАССАСАЛАРИ РАҚОБАТБАРДОШЛИГИНИ ОШИРИШ ОМИЛЛАРИ ВА КЎРСАТКИЧЛАРИ ТАҲЛИЛИ

Х.Шайматова

Шароф Рашидов номидаги Самарқанд давлат университетининг Каттақўргон филиали
Бизнесни бошқариш таълим юналиши 3-босқич талабаси

У.Йўлдошев

Шароф Рашидов номидаги Самарқанд давлат университетининг Каттақўргон филиали
Бизнесни бошқариш таълим юналиши 3-босқич талабаси

О.Н.Хаитов

Шароф Рашидов номидаги Самарқанд давлат университетининг Каттақўргон филиали
ассистенти

Annotatsiya:

мазкур мақолада республикаимиз иқтисодиётининг барча соҳа ва тармоқлари ҳамда тизимларида ислохотлар амалга оширилаётган, хусусан, олий таълим тизимида кескин ўзгаришлар кечаётган ҳозирги даврда таълим хизматлари сифати ва самарадорлигини ошириш, фан, таълим, ишлаб чиқаришни интеграциялаши ҳамда ОТМларининг халқаро рейтинглардаги ўрнини мунтазам ошириб бориш масаласи бирламчи вазифалардан бири ҳисобланади.

Kalit so'zlar: саноат корхоналари, қимматли қоғозлар, капитал бозори, инвестициялар, инновациялар, инвестиция фаолиятига таъсир қилувчи омиллар, солиқ концепцияси, солиқ имтиёзлари, савдо ва бож тарифлари.

Бугунги кунда Янги Ўзбекистонда инновациялар ва фан сиғими юқори тармоқларни ривожлантириш асосида барқарор иқтисодий ўсишни таъминлаш стратегик йўналишлардан бири ҳисобланади. Шунга кўра, мамлакатимизда иқтисодиётни тубдан ислоҳ қилиш жараёнида таълимсоҳасида жаҳонда муносиб ўринни эгаллашга қаратилган янги узлуксиз таълим тизимини шакллантириш устувор вазифалардан бири сифатида белгиланди ва ОТМларининг бош вазифаси сифатида талабаларга инновацион, ижтимоий ва иқтисодий масалаларни еча оладиган олий таълим беришга қаратилди.

Республикаимиз иқтисодиётининг барча соҳа ва тармоқлари ҳамда тизимларида ислохотлар амалга оширилаётган, хусусан, олий таълим тизимида кескин ўзгаришлар кечаётган ҳозирги даврда таълим хизматлари сифати ва самарадорлигини ошириш, фан, таълим, ишлаб чиқаришни интеграциялаши ҳамда ОТМларининг халқаро рейтинглардаги ўрнини мунтазам ошириб бориш масаласи бирламчи вазифалардан бири ҳисобланади.

Шу билан бирга, олий аълим тизимида талабаларнинг билимини юқори даражага кўтарувчи энг муҳим ресурс – илмий–педагогик кадрлар ҳисобланади. Илмий-педагогик кадрларнинг малакаси, касбий ва педагогик маҳорати, компетенцияси, илм-фанни ривожлантиришдаги муносиб ҳиссаси каби бир қатор омиллар келгусида ОТМ битирувчиларининг билим ва мутахассислик даражасини ошириш имконини беради. Шунинг учун ОТМ раҳбарияти илмий-педагогик кадрларнинг ролини ошириш, мотивация беришва самарали бошқариш усулларини жорий этиши керак. Ушбу ҳолат олий ўқув юртларининг деярли барча фаолият кўринишлари ва турлари биланузвий боғлиқдир. Олий таълим тизимида ўқув жараёнлари сифатини бошқариш механизмларини такомиллаштириш рақобатбардошликкаэришишда муҳим омил ҳисобланади.

Ўзбекистон Республикасида олий таълим тизимини барқарор ривожлантириш ва рақобатбардошлигини ошириш бўйича туб ислоҳотлар амалга оширилмоқда. Республикамизда фаолиятни амалга ошираётган ОТМлари сони 2016-2022 йилларда 154 тага кўпайиб, бу кўрсаткич мазкур йиллар оралиғида 2,2 мартага ошган. Таҳлил қилинаётган йилларда ОТМларида ўиётган талабалар сони ОТМлар сонига мувофиқ равишда 2016/2017 ўқув йилида 268,3 мингтадан 2021/2022 ўқув йилида 808,0 мингтага кўпайган.

1-жадвал Ўзбекистонда фаолият юритаётган олий таълим муассасалари сони (ўқув йили бошига, бирлик)⁸⁵

Кўрсаткичлар	Йиллар						2016-2022 й.й.да ўсиш, %
	2016/2017	2017/2018	2018/2019	2019 / 2020	2020/2021	2021/2022	
Олий таълим муассасалари сони, бирлик	70	72	98	119	127	154	2,2 марта
Шу жумладан хорижий олий таълим ташкилотлари филиаллари	7	7	9	18	20	25	3,8 марта
Уларда талабалар, минг киши	268,3	297,7	360,2	441,0	571,5	808,0	3,0 марта
Шу жумладан бўлимларда ўқийдиганлар, минг киши: кундузги бўлимда	267,9	287,5	313,0	360,1	441,9	553,4	2,1 марта
кечки сиртки бўлимда	-	-	1,2	7,3	11,5	26,6	-
10000 аҳолига тўғриқелалиган талабалар сони,	84	93	110	130	165	231	2,7 марта

бирликда							
Қабул қилинган талабалар сони, минг киши	61,2	85,7	114,5	138,1	174,9	235,8	3,8 марта
Шу жумладан бўлимларга: кундузги бўлимга	61,1	76,7	86,2	111,6	132,7	166,7	2,7 марта
кечки	-	-	-	3,2	6,0	9,0	-
сиртки бўлимга	0,1	9,0	28,3	23,3	36,2	60,1	600 марта
Бакалавриятга қабул қилинган талабалар сони, минг киши	57,7	80,8	108,7	128,7	165,0	220,2	3,8 марта
Шу жумладан: кундузги	57,6	71,8	80,4	102,5	123,0	151,6	2,6
кечки	0,0	0,0	0,0	3,1	5,8	8,7	-
сиртки	0,1	9,0	28,3	23,1	36,2	59,9	599 марта
Битирган мутахассислар сони, минг киши	64,1	67,4	70,3	70,8	83,9	103,6	161,6
10000 аҳолига нисбатан битирган мутахассислар	20	21	21,5	21	24	29,6	148,0

Ўзбекистон Республикасида рўй бераётган ижобий ўзгаришлар ва амалга оширилаётган ижтимоий-иқтисодий ислохотлар жамиятни қайта қуриш ва келгусида барқарор ривожлантириш имконини берувчи олий таълим тизимини яратишни зарурат этмоқда. Республикамиз таълим тизимини ривожлантириш бўйича амалга оширилаётган ислохотлар натижаси сифатида таълимнинг кутилаётган давомийлиги муддати мустақилликнинг дастлабки йилларида 13,7 йилни ташкил этган ҳолда, мазкур кўрсаткич 2020 йилга келиб 21 йилга узайтирилди.

Бизнинг фикримизча, таълим хизматларининг ўзига хос жиҳатлари ва хусусиятлари қуйидагилардан иборат:

1. Таълим хизматларини пул кўринишидаги қийматини бевоситаўлчашнинг имконини мавжуд эмаслиги, кўп ҳолларда ушбу кўринишдаги хизматларни яратишга харажатларни аниқлашнинг имкони йўқ.

2. Таълим хизматларини ишлаб чиқарувчи субъектлар олдида қўйган мақсадларининг кенг кўламлилиги ва уларни юқори даражада кенгайтириб бориши. Кўпчилик таълим муассасалари олдида потенциал истеъмолчи талабини қондириш учун улар томонидан бажарилиши керак бўлган кўп миқдордаги вазифалар қўйилади ва ҳар доим ҳам улар қонунчиликда аниқ кўрсатилмайди. Жаҳонда таълим соҳасида юз бераётган ўзгаришлар уларга қўйилаётган талаблар ва вазифаларни доимий ўсишига олиб келмоқда.

3. Таълим маънавий кадриятларни яратади ҳамда таълим хизматларини кўрсатишнинг комплекс тавсифга эгаллиги таълимни олаётганларнинг шахси сифатида намоён бўлиши, тарбияланиши ва ижтимоий ривожланишига қодирлигини пайдо қилади.

4. Таълим хизматларини бериш жараёнида ўқитувчилар ва тингловчилар бир бири

билан ўзаро муносабатда бўлишади. Бунда таълим хизматларини кўрсатиш жараёнида мутахассиснинг билими ва фаол бўлишига талаб ошади ҳамда мижозни шахси тубдан ўзгаради.

5. Таълим хизматларини кўрсатиш ва унинг натижалари учун жамият ва давлат назорати амалга оширилади. Бу таълим соҳасида қонунчилик тизимини мустаҳкамлаш бўйича ислохотлар доирасида юзага келадиган масъулиятни оширади.

6. Таълим хизматларининг натижаларини аниқлаш ва бир вақтда баҳолаш имконинг мавжуд эмаслиги. Бунда таълим хизматларини кўрсатиш самарали натижа сифатида узок вақтдан кейин содир бўлиши мумкин ҳамда уни билвосита кўрсаткичлар асосида баҳолаш мумкин.

7. Таълим хизматлари бозорида олди-сотди жараёнини мураккаблиги.

8. Таълим хизматларини кўрсатишнинг узок муддат давом этиши. Таълим хизматларини кўрсатиш давомли узок даврни ўзида ифода этади.

Шундай қилиб, таълим хизматлари бозорида олий таълим муассасалари рақобатбардошлигининг шаклланиши унинг рақобатбардошлигини баҳолаш учун муайян услубий ёндашувларни жорий этишда ўз ифодасини топади ва бунда ушбу соҳа ўзига хос хусусиятлари назарда тутилади. Юқоридаги кўрсаткичларни умумлаштирсак, ОТМлари битирувчилари рақобатбардошлигини ошириш учун авваламбор ОТМнинг рақобатбардошлигига эришиш лозим. Модомики, рақобатдош ОТМ ривожланиб, кенгайиб бораётган мутахассислар меҳнат бозорига касбий ва замонавий билимларни чуқур эгаллаган, юқори интеллектуал салоҳиятли рақобатбардош кадрларни тайёрлаш имкониятига эга бўлади.

Адабиётлар рўйхати:

1. Шевченко Ю.А. Маркетинговые стратегии ценообразования в вузе // Практический маркетинг. 2002. № 10 (68). С. 25-32;
2. Баженова В.С. Непрерывное образование в условиях трансформации экономической системы. – М.: Изд. Рос. экон. акад, 2000-216 с.
3. Лукашенко М.А. Высшее учебное заведение на рынке образовательных услуг: актуальные проблемы управления. – М.: Изд. МаркетДС, 2003. -358 с.;
4. Захарова Л.В. Формирование и развитие образовательных услуг: автореф. дисс. канд. экон. наук / Белград. 2002-235с.;
5. Ахунова Г. Ўзбекистонда таълим хизматлари маркетинги муаммолари. Ўзбекистон Республикаси Олий ва ўрта махсус таълим Вазирлиги, Тошкент Давлат иқтисодиёт университети. – Т.: Иқтисод-Молия, 2005 й. – 244 б.;
6. Ўзбекистон Республикасининг “Таълим тўғрисида”ги Қонуни. 29.08.1997 г. №464-І.